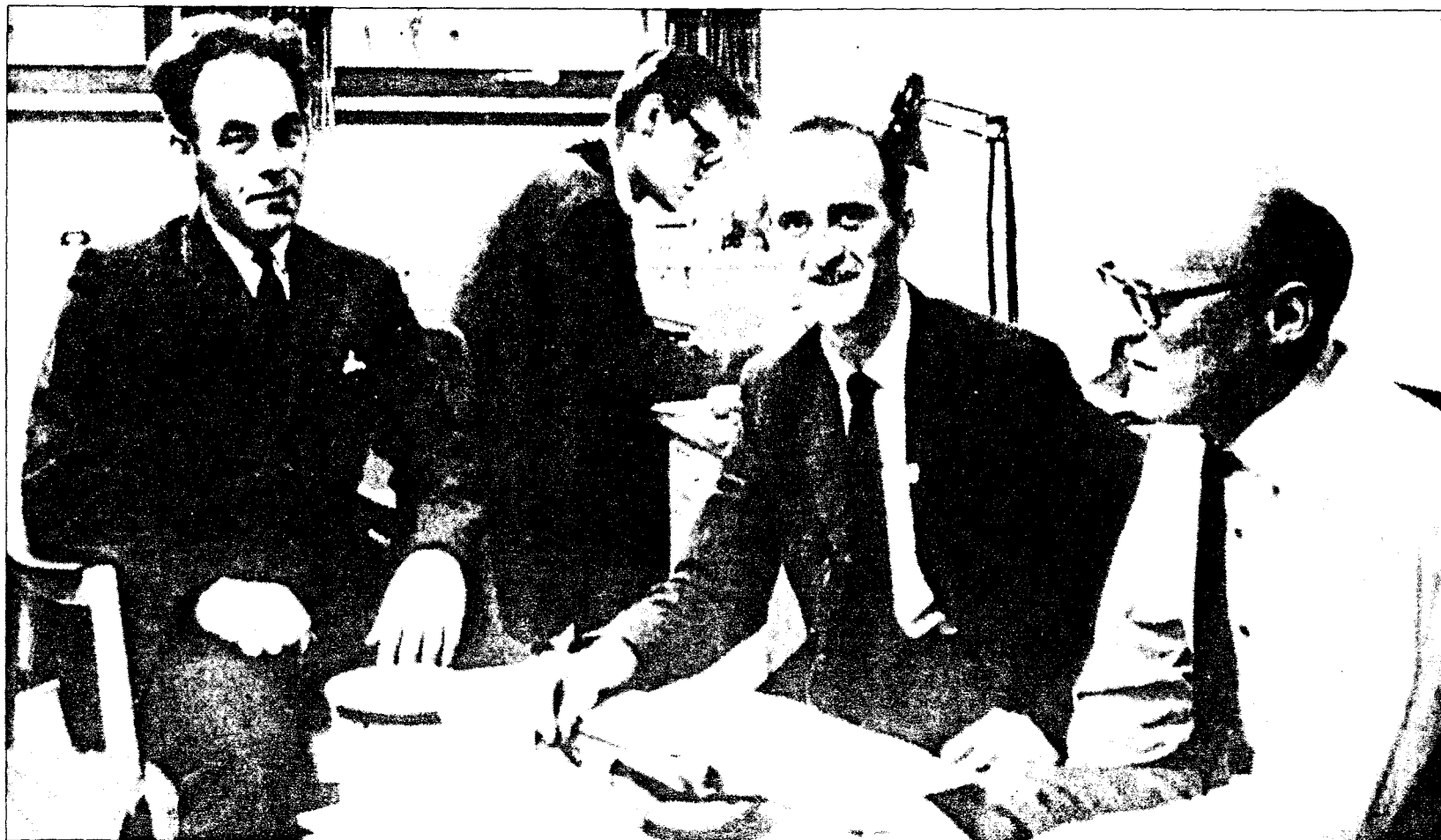

30 ÅR GAMLE DDR-DOKUMENTER FRIGIS

NYTT LYS: Arkivmateriale fra utenriksdepartementet i det tidligere DDR kaster nytt lys over de forbindelser som kommuniststaten hadde til norske politiske grupperinger på venstresiden.

KORRESPONDENT: Den første formannen i Sosialistisk Folkeparti, Knut Løfsnes, hadde nære kontakter til en DDR-borger som måtte forlate Oslo i 1961. Siden 1956 var Løfsnes korrespondent for østtysk radio.

ANNONSER: Orientering – avisen for den utenrikspolitiske opposisjonen i Arbeiderpartiet og senere hovedorgan for SF – skulle motta annonser fra DDR-regimet.

INNFLYTELSE: Østtyskerne satset på at SF skulle gi dem innflytelse i norsk politikk, viser østtysk arkivmateriale. I 1961 fikk partiet to folkevalgte inn på Stortinget, Finn Gustavsen (nummer to fra høyre) og Asbjørn Holm (til venstre). Partiformannen Knut Løfsnes (til høyre) hadde gode kontakter i DDR. I bakgrunnen sitter Kjell Gjostein Resi. (Fra Knut Løfsnes' bok «Motstandsmann og politiker».)

Østtyske arkiver kaster lys over SF

107943

TRYGVE MONSEN

Berlin. I arkivmaterialet fremstilles SF-formannen fra 1961 til 1968, Knut Løfnes, som en av de viktigste kontaktene for østtyskerne. I årsrapporter om Norge som østtyskerne utarbeider, nevnes Løfnes mange ganger frem til 1962. Han omtales som korrespondent for RFI (Radio Berlin International - østtysk radiostasjon rettet mot utlandet). I 1960 heter det at han stadig mottar «materiale og støtte», og i rapporten til østtysk UD heter det at det må bli ordnet opp i finansene overfor Løfnes («Finanzen müssen geregelt werden»).

– Ja, det er riktig at jeg var korrespondent for østtysk radio og jeg mottok penger for det, sier Knut Løfnes til Aftenposten. Svært mange i kretsen rundt opposisjonsorganet Orientering omtales i rapportene i det østtyske UD. Selv om rapportene fra Norge er sparsomme de første årene, går det ikke østtyskerne forbi at f.eks. Finn Gustavsen var på motorsykkelturn gjennom en rekke østeuropeiske land.

„Det positive inntrykket vi fikk av Løfnes i vinter, har forsterket seg“

Da fikk forøvrig Gustavsen sitt pass påskrevet av DDR-myndighetene. Gustavsen hadde ikke fått DDR-visum etter at han hadde skrevet en artikkel om Ungarn og Polen. «Etter det kjennskap jeg har, må jeg si at jeg ikke særlig beklager avslaget på Gustavsens visumsøknad. Artikkelen er ikke trykket i Orientering, men i Dagbladet. Jeg er ikke informert om årsakene, men det er å anta at Løfnes som tilhører redaksjonskomiteen i Orientering, ikke er innforstått med Gustavsens polemiske form og sørget for at artikkelen ikke kom på trykk i Orientering», fremgår det av en av rapportene i UD-arkivet.

Finn Gustavsen avviser at han trykket artikkelen i Dagbladet. – Den ble trykket i Orientering, sier SV-veteranen til Aftenposten.

Allerede i 1956 finner DDR-myndighetene frem til Knut Løfnes og gir han en god attest. Han hadde overtatt som radiokorrespondent etter Alf Biem som forlot NKP etter oppstandene i Ungarn. Biem, pensjonist og tidligere redaktør av lokalavisen Varingen i Nittedal, sier til Aftenposten at han ikke husker at Løfnes etterfulgte ham.

«Det positive inntrykket vi fikk av Løfnes i vinter, (1956/57), har forsterket seg, og jeg er av den mening at han gjennom sitt arbeid i Orientering er i stand til å få Orientering til å trykke nyheter fra DDR», heter det blant annet i en rapport.

DDR-regimet merket seg også Berge Furre som var med på en gruppereise til DDR. I forbindelse med et besøk fra

1. til 14. mars 1959 var gruppen 9. mars i konsentrasjonsleiren Buchenwald. I referatet fra et møte i leiren heter det blant annet: «Teologistudenten Berge Furre snakket. «Her i DDR har vi funnet det nye Tyskland; Det nye Tyskland hvor fascismen, militarismen og imperialismen og krig er tilintetgjort.»

„Her i DDR har vi funnet det nye Tyskland; Det nye Tyskland hvor fascismen, militarismen og imperialismen og krig er tilintetgjort“

Berge Furre ifølge østtysk UD

Ifølge det samme referatet sier studentene at de nådde målet med reisen, nemlig «å få et sannhetsstro bilde av livet og utviklingen i DDR».

Den neste tiden skrev Berge Furre en rekke artikler om DDR, blant annet om kollektiviseringen av landbruket. Et brev som Furre skrev til redaktøren av det østtyske tidsskriftet Die Weltbühne, Hans Leonard, er havnet i arkivet. Her skriver Furre blant annet:

«Naturligvis kan ikke en slik dyptgripende forvandling skje uten vanskeligheter som man kan kalle «tvang» eller «trykk». Men slike begrep er ikke særlig relevante i denne sammenheng. Heller kunne man stille spørsmålet slik: Hvordan kan man gjennomføre en slik omvandling med et minimum av menneskelige tragedier og lidelser? Hvis man stiller spørsmålet slik, faller trolig en sammenheng mellom meto-

dene i DDR og i de vestlige landene ut til DDRs fordel» (oversatt fra tysk).

Østtyskerne understreker i de fleste fremtidsplaner for arbeidet overfor nordmennene at det er viktig å få pressetolk til å komme til DDR. I en rapport til sin overordnede Karl Wunderlich i Øst-Berlin skriver lederen av den østtyske handelsrepresentasjonen i Oslo, Dieter Stropp, at «Furre og Løfnes finner det taktisk riktig om man nå vender seg til et antall norske aviser som aldri eller sjelden får utenlandsinnsikter, men som likevel har en stor utbredelse og blir godt lest». Til slutt ender Stropp opp med en liste på 30 aviser som bør få informasjon.

Vinteren 1960/61 når kontaktene til Orienterings-kretsen et foreløpig høydepunkt. Det skjer da den 27 år gamle Dieter Stropp kommer til Oslo. Han får kontakt med den utenrikspolitiske opposisjon i Arbeiderpartiet, som er midt oppe i det avgjørende bruddet med moderpartiet. 1. juni 1960 møtes blant andre Berge Furre, Knut Løfnes og Finn Gustavsen hjemme hos Stropp til middag. I rapporten som Stropp senere skriver til Øst-Berlin heter det at «Gustavsen som ventet kom til å snakke om den kjensgjerning at vi ikke hadde offentliggjort noen annonser i Orientering. Jeg foresloret ham om at vi ville endre det. Han ønsker få store fremfor mange små annonser. Han tenker seg annonser til 1000 kroner året». Stropp nevner annonser for ferieiser i DDR.

Stropp skriver på avisen på det daværende tidspunkt hadde annonseinntekter på ca. 3000 kroner året, og legger til: «Annonnene må utformes

ARKIVERT: Berge Fures korrespondanse med en østtysker havnet i arkivet. SV-politikerne skrev blant annet artikler i avisen Orientering (faksimile) om DDRs kollektivisering av landbruket.

slik at de ikke ser ut som støtteannonser».

„Annonnene (i Orientering) må utformes slik at de ikke ser ut som støtteannonser“

Finn Gustavsen sier at han ikke husker at har møtt Stropp, men legger til at det «godt kan stemme at jeg har bedt handelsrepresentasjonen om annonser, men det var overhodet ikke snakk om støtteannonser».

Knut Løfnes husker Stropp: – Jeg hadde en god venn i overvåkingspolitiet og fortalte ham om mine kontakter med Stropp.

I den samme rapporten fra Stropp blir det anbefalt å vise den største siktighet i omgangen med Berge Furre på grunn av hans «følsomhet eller motagelighet ved feil som kan gjøres ved for sterk oppretthendelse».

I en 48 siders årsrapport fra Stropp etter at han hadde vært i Norge i et halvt år, gir han en inngående vurdering av Orienterings-gruppen og dens betydning for DDR. Kretsen rundt avisen er viktig blant annet fordi mange av dem også har kontakt med andre venstregrupperinger i Arbeiderpartiet, men Stropp legger til at den politiske betydningen til Orienterings-gruppen ikke må overvurderes.

Det er likevel fire grunner til at Orienterings-kretsen er positiv for DDR. Ifølge rapporten er gruppen en «varig, sterk og virkningsfull kritiker av utenriks- og sikkerhetspolitikken til regjeringen». Den synes ifølge Stropp også å være innstilt på å sammen med NKP når det gjelder prinsipielle spørsmål i

sikkerhets- og utenrikspolitikk. Et stort flertall av gruppens medlemmer ønsker en normalisering av forholdene til DDR og de andre sosialistiske landene. Og fremfor alt; Orientering skriver positivt om den politiske og økonomiske utvikling i Øst-Europa.

„Det kan godt stemme at jeg har bedt handelsrepresentasjonen om annonser, men det var overhodet ikke snakk om støtteannonser“

Finn Gustavsen

Det heter riktignok at «rapporterne fra DDR i Orientering var vennlig, men heller ikke særlig sterk. Med denne avisen lar det seg gjøre mer, hvis det lykkes, å overbevise de ansvarlige avdelingene i Berlin (Interwerbung) om den politiske uforstand det er bare å frigjøre midler til økonomisk reklame (ökonomische Werbung)».

Stroppps opphold i Norge ble imidlertid kortvarig. Allerede i januar 1961 fikk han beskjed fra norske myndigheter om at hans oppholdstillatelse ikke ville bli forlenget. Grunnen var klar, selv om det aldri ble sagt rett ut. Han drev med en helt annen virksomhet enn det var forventet av en som ledet den østtyske handelsrepresentasjonen i Oslo. Og midt under Berlin-krisen som endte med at Muren gjennom Berlin ble reist 13. august 1961, ønsket norske myndigheter å bli kvitt mannen som hadde rukket å få et solid politisk kontaktnett i Norge.

Det østtyske utenriksdepartementet har laget korte sammendrag av presseoppslagene fra Stropp-saken. Her varierer det fra NKP-organet Frihetens oppslag om at «handelsrepresentant blir utvist uten begrunnelse» til de andre Oslo-avisene som fastslår at Stropp bedrev politisk virksomhet på si. I tyske aviser ble det slått fast at en østtysk agent var utvist fra Oslo, selv om han formelt sett ikke var utvist.

Rapporten fra Oslo heter det videre at Løfnes «skal ha reagert temmelig nervøst på beslutningen» (om å sende Stropp ut av landet).

Østtyskerne var tilsynelatende ikke i tvil om arbeidsoppgavene til Stropp. I en fem siders instruks blir arbeidsoppgavene nøye gjennomgått. Han skal skaffe seg kontakter med personligheter i Arbeiderpartiet og viktige personer i andre partier og organisasjoner, særlig i fagbevegelsen og blant studentorganisasjonene.

«Med særlig intensitet skal det arbeides med at det i norsk presse kommer artikler fra østtyske skribenter», heter det. Om Stroppps arbeidsstil og arbeidsmetoder heter det til slutt at han skal lage notater («Aktenvermerke») om viktige samtaler som skal sendes direkte til Berlin. «De nødvendige sikkerhetsforanstaltninger må treffes», heter det knapt til slutt i instruksen.

Gjennom DDR-briller

Arkivmaterialet fra Ministerium für Auswärtige Angelegenheiten (MfAA) i det tidligere DDR viser hvordan østtyskerne så på norske politiske forhold og aktører på venstresiden.

Det er ingen overraskelse at Orienterings-kretsen hadde gode kontakter med DDR, og det ble heller aldri lagt skjul på det. Arbeiderpartiets ledelse mislikte sterkt denne kontakten. I 1961 ble kjernen i Orienterings-kretsen ekskludert fra Arbeiderpartiet.

Arkivmaterialet om Norge har hittil ligget i fred for norske forskere i det østlige Berlin. Selvsagt må endel av det som står i rapportene tas med til dels mange klyper salt. De som rapporterte hjem til Øst-Berlin var selvsagt interessert i å gi fremstillinger som satte deres eget arbeid i best mulig lys.

Interessen for arkivmateriale fra DDR og andre østeuropeiske land er øket de senere. Disse rapportene forteller mer om det politiske klima under den kalde krigen.

Den tyske historikeren Michael Scholz gjennomgikk dokumentene sommeren 1990. I en artikkel i «Arbeiderhistorie» i 1991 om «DDR og venstresida i Norge», beskriver han det maysommelige arbeidet som DDR-myndighetene bedrev for å skaffe seg kontakter i Norge. Straks etter at Scholz hadde vært i arkivet, ble det stengt for offentligheten. Det skjedde da Tyskland ble samlet 3. oktober 1990.

Arkivet er nå en del av det tyske utenriksdepartementets eieendom, og ble gjenåpnet i sommer. Ait materiale frem til 1963 er frilagt, men det er usikkert om alt det opprinnelige materiale om Norge finnes i dag.

Mappene som omhandler Norge er nokså tynne, men kan gi interessante detaljer om hvordan kommunistene i øst så på Norge og nordmennene. Michael Scholz som nylig har vært i Oslo, sier til Aftenposten at Norge ikke var viktig, sett med DDRs øyne. – Det finnes langt mer materiale om Sverige og Danmark, sier han.